

Lausunto, 24.5.2016

Hannu Karhunen, Jyväskylän yliopisto ja Tilastokeskus

Lausunto Eduskunnan Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle työikäisen väestön koulutustason kehityksestä ja työllistymisestä ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa (E 28/2016 vp).

Koulutuksen hyödyt yksilölle että yhteiskunnalle ovat huomattavan suuria. Laaja teoreettinen ja empiirinen tutkimuskirjallisuus tukee käsitystä, että julkisen vallan tulisi kohdentaa resursseja etenkin nuorten hyvinvointiin ja koulutukseen. Niukkoja resursseja tulisi siis käyttää etenkin varhaiskasvatukseen sekä perus- ja toisen asteen koulutuksen kehittämiseen. Tämän lisäksi on tärkeää, että suomalainen korkeakoulutus pystyy vastaamaan nopeasti muuttuvien työmarkkinoiden luomiin haasteisiin.

Työikäisen väestön koulutustason kehitys

Suomen väestön koulutustason kehitystä tarkasteltaessa on syytä muistaa 1990-luvulla toteutettu varsin merkittävä korkea-asteen koulutusta koskenut rakenneuudistus, jonka seurauksena opistoasteen koulutus korvattiin ammattikorkeakoulutuksella. Korkea-asteen opinnoissa tapahtui siis Suomessa laadullista parantumista.

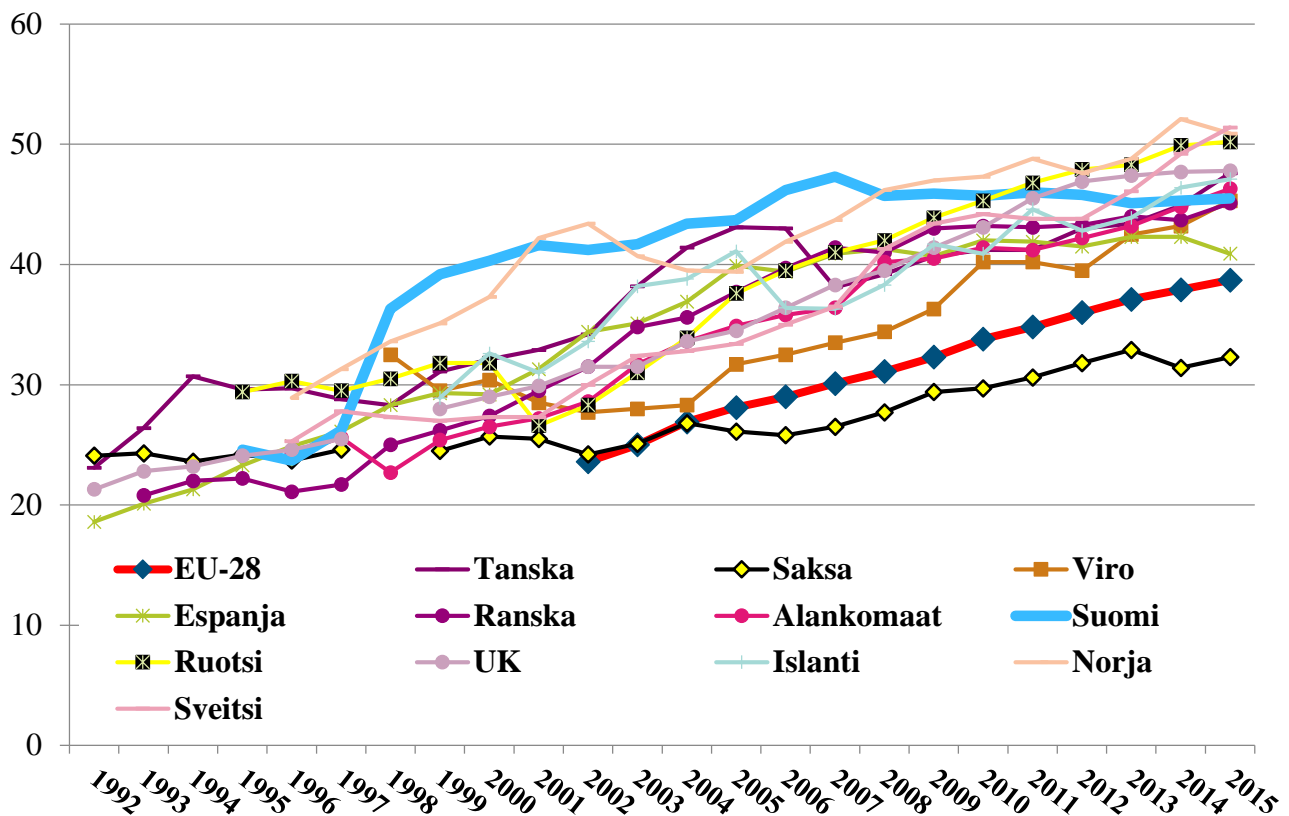
Kansainvälisissä vertailuissa väestön koulutustasoa mitataan usein vertaamalla korkea-asteen suorittaneiden osuuksia eri ikäryhmissä. Korkea-asteen tutkintoihin luetaan mukaan opistoasteen tutkinnot sekä ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa suoritettut tutkinnot. Suomessa ei kuitenkaan enää ole opistoasteen koulutusta. Kuitenkin useissa muissa OECD-maissa järjestetään opistoasteen koulutusta varsin laajalti.¹ Esimerkiksi Etelä-Koreassa 24 prosenttia 30–34 vuotiaasta väestöstä oli suorittanut opistoasteen tutkinnon vuonna 2014, kun taas Suomessa opistoasteen koulutuksen saaneiden osuus samassa ikäryhmässä oli enää yksi prosentti.²

Kuviossa 1 näytetään maavertailu korkea-asteen tutkinnon suorittaneista 30–34 vuotiaista henkilöistä. Useat OECD-maat ovat saavuttaneet ja jopa ohittaneet Suomen korkea-asteen koulutuksella mitattuna. Suomi onkin siirtynyt selvästi lähemmäksi EU-28 maiden keskiarvoa 2000-luvun alun jälkeen. Muutos aikaisempaan selittyy siis sillä, että opistoasteen koulutusta ei enää järjestetä Suomessa, ja 30–34 vuotiaiden ikäryhmässä ei ole enää opistoasteen tutkinnon saaneita. Näyttää siltä, että Suomen väestön koulutustason nousu on pysähtynyt. Korkea-asteen suorittaneiden 30–34 vuotiaiden osuus oli kuitenkin 45 prosenttia vuonna 2015, joka on edelleen selvästi yli Suomen Eurooppa 2020 – strategian tavoitetason (42 prosenttia).

¹ Lisää tietoa Suomen sijoittumisesta kansainvälisessä koulutusvertailuissa, ks. Witting, M. Hyvinvointikatsaus (3/2014) Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-09-29_001.html?s=0

² Education at a Glance 2015, Table A1.3a. Taulukot saatavilla osoitteesta: <http://dx.doi.org/10.1787/888933284758>.

KUVIO 1: Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden % -osuus maittain 30–34 vuotiaasta väestöstä³

Huom. Opistoasteen tutkinnot puuttuvat luvuista ennen vuotta 1998.

Korkeakoulutuksen määrän taso ei kuitenkaan kerro kehityksen suunnasta. Taulukko 1 pyrkii kuvaamaan mahdollista suuntaa, johon korkeakoulutuksen määrä kehittyä tulevaisuudessa. Korkeakouluissa olevien 20–24 vuotiaiden osuus oli Suomessa korkeimmillaan vuonna 1981 syntyneessä ikäluokassa. Vuonna 1988 syntyneiden keskuudessa korkeakoulutukseen osallistuminen oli 3-4 prosenttiyksikkö alhaisempi. Taulukon 1 tietojen perusteella voidaan väittää, että korkeakoulutuksen määrä tulee laskemaan myös lähitulevaisuudessa. Ennakoitu koulutustason lasku on kuitenkin varsin pientä. Laskeva trendi on kuitenkin huolestuttava asia, mikäli kehitys jatkuu seuraavien vuosien aikana.

³ Lähde: Eurostat. Tarkempia maakohtaisia lukuja on mahdollista tarkastella käyttäen linkkiä:

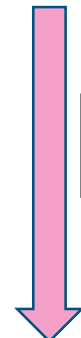
http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_41

TAULUKKO 1: Kirjoilla ensimmäistä kertaa olevien % -osuus 20 – 24 vuotiaista

Syntymä- vuosi	Kohortin koko	Ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa (%)	Yliopistossa (%)
1965	71036	0.13	0.13
1966	70677	0.14	0.14
1967	70041	0.15	0.15
1968	67427	0.16	0.16
1969	62052	0.17	0.17
1970	59793	0.17	0.17
1971	57372	0.24	0.18
1972	55436	0.27	0.18
1973	53426	0.30	0.17
1974	59057	0.33	0.19
1975	62534	0.37	0.19
1976	63078	0.41	0.19
1977	62232	0.46	0.19
1978	61011	0.48	0.20
1979	60661	0.50	0.21
1980	60389	0.50	0.21
1981	60943	0.51	0.22
1982	63700	0.49	0.21
1983	64563	0.49	0.20
1984	63150	0.48	0.20
1985	60955	0.48	0.20
1986	58998	0.48	0.20
1987	58207	0.48	0.21
1988	61660	0.47	0.20

Korkeakoulutuksen
määrä nousee

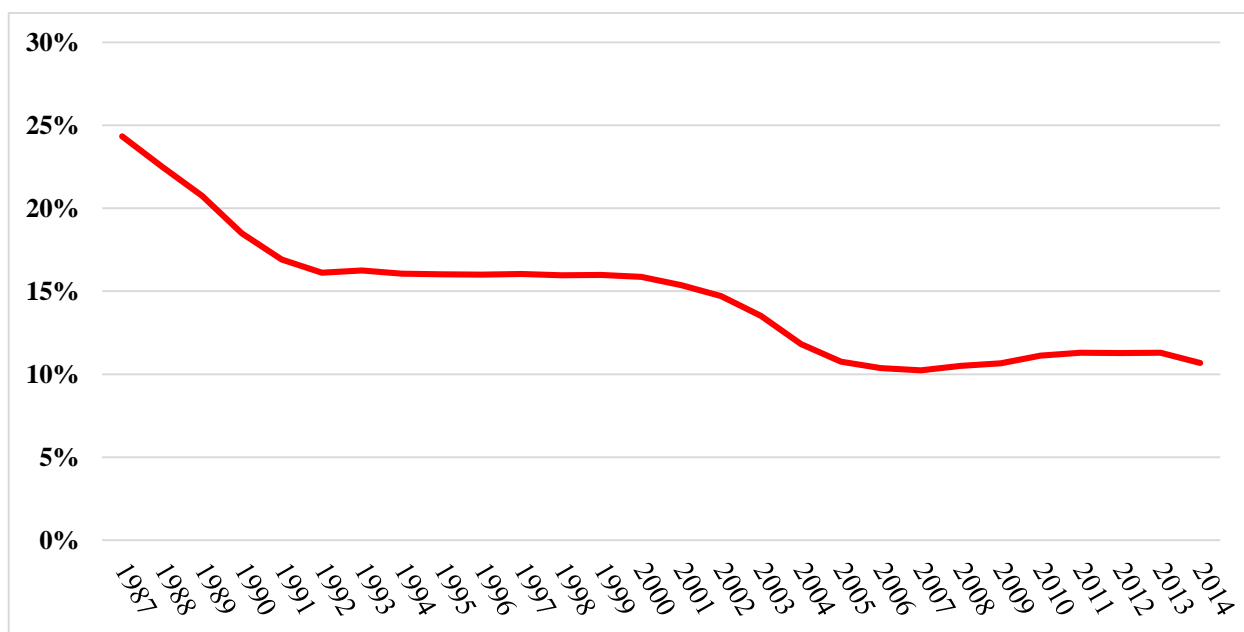

Korkeakoulutuksen
määrä laskee

Huom. Tarkastelussa mukana vain Suomessa syntyneet henkilöt. Lähde: Tilastokeskuksen henkilöperustaiset rekisteriaineistot.

Työikäisen väestön koulutustason kehitystä voidaan myös tarkastella tutkimalla kuinka suuri osuus väestöstä suorittaa peruskoulun jälkeisen tutkinnon. Noin 11 prosentilla Suomessa syntyneistä 30 vuotiaista ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa vuonna 2014 (ks. Kuvio 2). Positiivinen kehitys joka on havaittavissa ennen vuotta 2005 näyttää myös pysähtyneen. Tämä havainto tukee edelleen väitettä, että Suomen väestön koulutustason kasvu on pysähtynyt.

KUVIO 2: Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa jääneet 30 vuotiaat 1987–2014 (Rajaus: mukana vain Suomessa syntyneet).

Lähde: Tilastokeskuksen henkilöperustaiset rekisteriaineistot.

Työllistyminen ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa

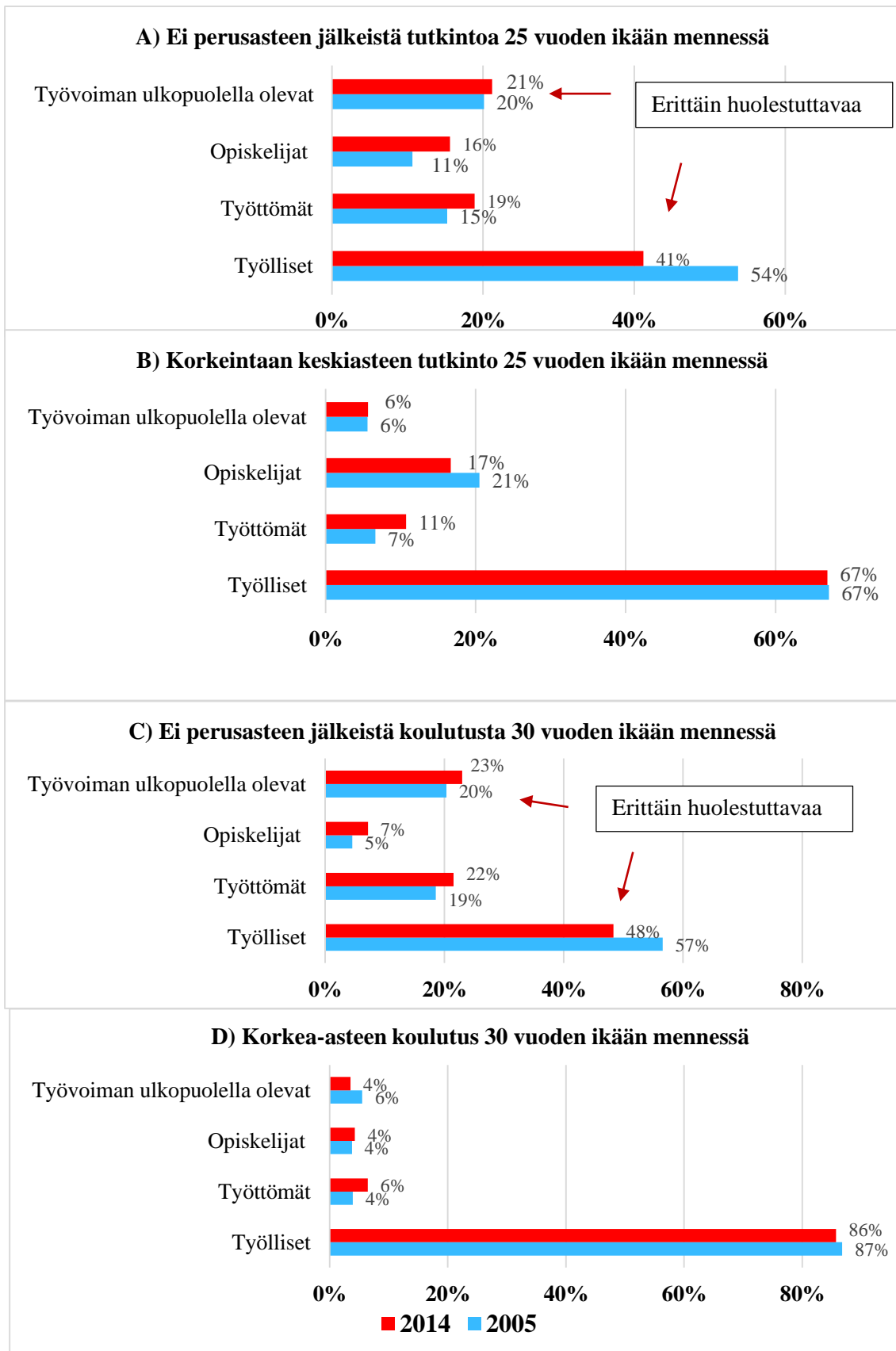
Koulutuksella on monia positiivisia vaikutuksia niin itse yksilölle kuin yhteiskunnalle. Uskottava empiirinen tutkimus on havainnut, että koulutus vaikuttaa henkilön tuottavuuden lisäksi niin yksilön terveyteen, lainkuuliaisuuteen kuin myös siihen kuinka henkilön lapset menestyvät omassa elämässään. Yksi suurimmista positiivisista koulutuksen vaikutuksista tulee esiin korkeamman työllisyyden kautta. Koulutus lisää henkilön työllistymisen todennäköisyyttä, sillä työnantajat pitävät koulutusta signaalina henkilön tuottavuudesta tai synnynnäisestä kyvykkyydestä.

Koulutuksella on myös merkittävä ehkäisevä rooli yhteiskunnassamme, sillä koulutuksen nähdään vähentävän syrjäytymisen todennäköisyyttä. Kuvio 3 kuvaa 25 vuotiaiden henkilöiden pääasiallista toimintaa riippuen siitä, että onko henkilö suorittanut pelkän peruskoulun (A) vai myös keskiasteen tutkinnon (B). Kuvion alempi osa kuvaa 30 vuotiaiden pääasiallista toimintaa keskiasteen (C) ja korkea-asteen suorittaneiden (D) osalta.

Ryhmien väliset erot ovat dramaattisia. Pelkän peruskoulun suorittaneista 20–23 prosenttia on kokonaan työvoiman ulkopuolella, kun taas vastaava luku on kuusi prosenttia, mikäli henkilö on onnistunut suorittamaan keskiasteen tutkinnon. Työllistyminen on myös erittäin hankalaa ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa, sillä pelkän peruskoulun suorittaneista 30 vuotiaista alle 50 prosenttia oli työllisiä vuonna 2014. On myös valaisevaa verrata näitä lukuja korkea-asteen tutkinnon suorittaneisiin (ks. kuvion alaosa). Huolimatta työmarkkinoiden epävarmuudesta Suomessa, korkea-asteen suorittaneilla 30 vuotiaiden työllisyys on verraten erittäin korkealla tasolla.

Julkisen sektorin tulisi kiinnittää erityistä huomiota niihin riskiryhmiin, joista tulevalla nuorella on korkea todennäköisyys jäädä ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Esimerkiksi, Suomessa syntyneistä 25 vuotiaista noin 12 prosentilla (7183 henkilöä) ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa vuonna 2014. Onkin ymmärrettävää, että yhteiskunnalliset kustannukset ovat suuria, mikäli noin 20 prosenttia pelkän peruskoulun suorittaneista syrjäytyy pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolelle. Yksilötasolla kustannukset ovat suhteessa vielä tätä suuremmat.

KUVIO 3: Suomessa syntyneiden 25 ja 30 vuotiaiden henkilöiden pääasiallinen toiminta koulutustason mukaan 2005 ja 2014 (kuvioissa ei näytetä varus- tai siviilipalvelumiehiä).

Lähde: Tilastokeskuksen henkilö pohjaiset rekisteriaineistot.

Yhteenveto

Väestön koulutustason kehityksestä:

Suomen työikäisen väestön koulutustason nousu on pysähtynyt ja on todennäköistä, että määrällinen koulutustaso laskee lähitulevaisuudessa. Suomen sijoitus kansainvälisissä koulutusvertailuissa tulee huonontumaan, sillä Suomessa ei ole enää 1990-luvun jälkeen ollut opistoasteen koulutusta. Korkeakoulutuksen määrällä mitattuna Suomen työikäinen väestö on kuitenkin korkeasti koulutautunutta. Teen seuraavat huomiot koulutustason kehitykseen liittyen:

- Väestön koulutustason loivasti laskeva trendi on syytä ottaa vakavasti, etenkin jos kehitys jatkuu lähitulevaisuudessa.
- Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden jäämistä Suomeen tulisi helpottaa, sillä tämä tukisi niin Suomen työmarkkinoiden kehitystä kuin väestön yleistä koulutustasoa.

Työllistymisestä ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa:

Työllistyminen ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa on vaikeaa. Korkeintaan peruskoulun suorittaneista 30 vuotiaista oli työllisiä vain 48 prosenttia vuonna 2014. Tämän ryhmä työttömyysriski on myös korkea. Peruskoulun varaan jääneet myös syrjäytyvät todennäköisemmin kokonaan pois työmarkkinoilta (osuus on huomattava, noin 20–23%). Tämä johtaa todennäköisesti muihin vakaviin ongelmiin, kuten maksuvaikeuksiin ja/tai mielenterveydellisiin ongelmiin. Teen seuraavat huomiot aiheeseen liittyen:

- Koulutus on yksilön ja yhteiskunnan kannalta erittäin kannattava investointi, mutta erityisen tärkeää on varmistaa, että henkilöt saavat perusasteen jälkeisen tutkinnon ja ovat tässä elämänvaiheessa työkykyisiä terveitä yksilöitä.
- Pelkän peruskoulun suorittaneet syrjäytyvät usein kokonaan pois työmarkkinoilta, josta seurautuu huomattavia kustannuksia niin yksilölle kuin yhteiskunnalle koko elinkaaren ajalta.
- On todennäköistä, että hyvinvoinnin tasoa voitaisiin parantaa tehokkaasti kohdentamalla tukitoimia entistä selvemmin niihin nuorten ryhmiin (ja heidän perheisiin), joilla on korkea riski jäädä ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa.

Helsingissä 24.5.2016

Hannu Karhunen
Tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto ja Tilastokeskus
(hannu.a.karhunen@jyu.fi)